

Husmorvask, sa du?

se side 4 og 5

Kjerringråd
Side 5

Harry og miljø
side 3

Kanskje Sture stork
side 6

Papirhenting hjemme
side 7

Innsyn

- småsamlernytt
- salg av jord
- konkurranse

LEDER

Husmødre og vask

Morten Finborud, administrerende direktør

Jeg skulle kjøpe vaskemiddel. En enkel oppgave, helt til jeg stod i butikken. Hylla for rengjøringsmidler er nemlig lang. Ett middel for kjøkkenbenken. Et annet for stekeovnen. Et uttall for badet. Håndoppvask. Gulv. Parkett. Ultra. Universell. Original. Antistatisk. Antibakteriell. Furunåls- eller sitronduft. Med og uten blekemiddel.

I min barndoms år hadde husmødrene (ja, det var i hovedsak mødrene) enkle valg. Ei såpe til oppvask og bord, og grønnsåpe til resten. Eddik ble brukt til både mat og vindusvask.

Da Mjøsa begynte å bli grønn og illeluktende, var det de samme husmødrene som begynte å vaske fosfatfritt. De tok grep for å redde drikkevannskilden sin.

Lite visste man den gang om hva stoffer som PCB, brommerte flammehemmere og kvikksølv kunne gjøre med oss. Vi vet nå at de kan tukle med hormonene våre, skade lever og nervesystem og ødelegge muligheten til å få barn. Nå er stoffene heldigvis mer og mer forbudt i nye produkter i Norge. Men virkningen av dem varer i mange år framover, og gjør at det ikke er fritt fram for hvor mye mjøsfisk alle bør spise.

Godt nytt er det at Mjøsa blir renere og renere. Samtidig er forskerne bekymret for stadig nye miljøgifter som oppdages; - stoffer som det tar tid å finne den fulle konsekvensen av. I dag finnes det ca. 100 000 syntetisk framstilte kjemikalier. Metrene med vaskemidler i butikkhyllen gir et bilde av hvordan utviklingen har vært siden min barndom. Jeg kan ikke si jeg liker utviklingen. Heldigvis er det enkelt å gjøre noe med det. De gamle husmødrene kunne mange knep. Det holdt med det enkle. Oppskrift får du på side 4 og 5.

Nytt om småsamlere

Siden 1996 har vi hatt ordningen med småsamlere her på Hedmarken. I dag finnes det 49 stykker av dem fra Mesnali i nord til Espå i sør. Noen står i byer, andre i mer spredt bebygde knutepunkt. Siste året har utbygging skapt forandringer for noen av dem.

I påsken ble småsamleren på Vestre torg i Hamar fjernet. Årsaken er at kommunen bygger nytt parkeringshus på torget. I sommer håper vi den er tilbake litt lenger sør, nærmere jernbanen. Enn så lenge er småsamlerne på Greveløkka nærmeste alternativ.

I Nydalen i Furnes trengte grunneier tomte der småsamleren står til andre formål. Vi har ikke lyktes i å finne ny tomt til den der. Dermed måtte den fjernes. Det finnes småsamler både på Kylstad-feltet og på gjenvinningsstasjonen på Stavsberg.

NYTT RETURPUNKT I OTTESTAD

Har du sett det nye returpunktet ved det gamle posthuset (nå dyrekliviken) i Ottestad? Der får du levert papir, glass- og metallemballasje, drikkekartong og gjenbrukbare klær og sko som på de andre småsamlere, bare at her er det i containere. Dette punktet er satt opp som erstatning for småsamleren som stod ved Vikasenteret.

HOLD DET RENT

I Hias ser vi nå nærmere på hele innsamlingsløsningen vår, som småsamlere er en del av. Forsøpling er et problem til tider på noen av småsamlere. Et godt råd til alle i den forbindelse er:

- Sørg for å få avfallet inn i riktig hull. Ikke mist, ikke sett eller legg igjen noe. Da vil det se så rent og fint ut etter deg, at nestemann gjør det samme.

Husk også at det bare er papir, glass- og metallemballasje, drikkekartong og rene og brukbare klær og sko som skal i småsamleren. Resten sorterer du hjemme, eller leverer på gjenvinningsstasjonen. Takk for at du sorterer og holder miljøet rent, pent og varig for både oss og kommende generasjoner!

HIAS-AVISA NR. 1-2013

Utgiver:

Ansvarlig redaktør:

Redaksjonen:

Skribent, layout:

Forsidefotos:

Utgis til husstander i Hamar, Løten, Ringsaker og Stange.

Avisa trykkes på papir som er 100% resirkulert, og hos et svanemerket trykkeri

Vinnere av forrige konkurranse:

Hias IKS, Postboks 4065, 2306 Hamar. Tlf: 62 54 37 00

E-post: post@hias.no internett: www.hias.no

Morten Finborud

Lise Brodal (redaktør) Helge Bryhni, Hege Skjønhaug, Erik Bøhleng, Gjermund Sørensen og Karine Bogsti

Karine Bogsti

Storken - Jan Erik Heggelund. Resten - Karine Bogsti

Olav Frang, Romedal
Linn Iren Pettersen, Åsvang
Kjell Pettersen, Brumunddal
Knut O. E. Holand, Hamar

Harry tar grep om miljøet

Det er liten tvil om at tidligere banksjef Harry Konterud kan økonomi. Men hvordan står det til med miljøbevisstheten hos styrelederen i Hias?

Harry Konterud var litt bekymret for at det skulle bli et stille pensjonistliv da han for tre år siden gikk av som administrerende direktør i Sparebanken Hedmark etter 25 år. Det var det ingen grunn til. I dag har han 5-6 styreverv i ulike virksomheter, deriblant som leder i Hias-styret.

Han kan definitivt økonomi og drift av virksomheter. Men hva tenker han om miljø?

- Ordet miljø forbinder jeg med CO₂ og sur nedbør, sier Harry.

Det ble færre og færre ørreter i fiskevannene, da han som guttunge var på sørlandsferie. Sur nedbør var første leksjon om miljø. I voksen alder knytter han ordet miljø vel så mye til CO₂-utslipp og forurensning. Han har sett hvordan det gule, forurensede luftlaget har ligget som et lokk over byer som Mexico City, og stoppet flytrafikken over Beijing. Han blir sjokkert når han ser hvordan europeerne kaster alt slags avfall på store søppeldynger.

MANGE BEKKER SMÅ

- Klima og miljø er noe som er globalt, samtidig som vi alle har et ansvar for

det lille vi kan bidra med. Det dreier seg om tanken om mange bekker små, sier Konterud.

Det klukker fint i kildesorteringsboksen hans hjemme i Hamar. Plast, mat og rest går i hvert sitt kammer i kjøkkenbenken. Vi blir ekstra fornøyde når han trekker fram en egen skoeske.

- Her har vi lyspærer, batterier og småelektronikk. Denne boksen blir det flere turer til gjenvinningsstasjonen på Stavsberg med, sier han.

Ikke noe farlig avfall i restavfallet her, nei. Det has i egen boks og leveres på gjenvinningsstasjonen.

Miljøbevisst? Ja. Men har han grønne fingre?

- Jeg har prøvd meg på kompost, men ikke fått det til. Så jeg leverer heller hageavfallet på Stavsberg, innrømmer han ærlig.

VIKTIGSTE TILTAK

Harry og kona Tove har tre barnebarn.

- Hva tror du barnebarna om 30 år vil sette mest pris på av miljøtiltak som vi gjør i dag?

- Innføringen av hybridbil, kommer det først fra bestefaren. Han grubler videre, og tanken går til innføring av vannkraft, solenergi, før så: - De kommer til å være glad for forbudet mot å deponere.

I 2009 ble det forbudt å legge avfall som kan brytes ned naturlig, som tre, papir, klær og mat på fyllinga (deponi). I stedet skal man gjenvinne materialene slik at naturressurser spares og utslipp av klimagasser og miljøgifter blir mindre.

- I den grad våre barnebarn i det hele tatt vil gi oss takksigelser, så må det være at vi tenkte gjenbruk av både materialer og energi på en systematisk og bevisst måte, sier Harry Konterud.

Foto: Karine Bogsti

Husmorvask = vask for helse

De gamle «husmødrene» kunne knepene. Det er fullt mulig å gjøre rent uten et arsenal av ulike rengjøringsmidler. Det er lurt for både helsa di, miljøet, lomdeboka og skapplassen attpå.

Ikke alle syntetiske stoffer er til det beste. Noen er skadelige for miljøet og vår egen helse. Noen tukler med hormonene våre, noen gir allergier, andre skader forplantningsevnen, atter andre kan gi kreft eller ødelegge livet i vann. Vi sliter fortsatt med gamle synder i Mjøsa som kvikksølv, PCB og brommerte flammehemmere. Samtidig blir stadig nye syntetiske stoffer laget, som det kan ta flere år før vi vet alle konsekvenser av. Heldigvis kan du med enkle grep gjøre ditt for å holde både miljøet og drikkevannskilden vår, Mjøsa, så ren og helsegod som mulig. Her kommer noen vaskeråd:

BRUK MIKROFIBERKLUT

Mikrofiber virker som en magnet på støv. Fibrene er så små at de kommer helt ned i ujevne flater og tar med både smuss og støv. Dermed trenger du ikke bruke så mye vaskemidler, og likevel få det rent. Velg riktig klut etter hva det står den skal brukes til, og se gjerne etter svanemerket.

VELG SVANEMERKET

Se etter merke med en svane eller blomst på produktet du kjøper.

Produktet har da vært gjennom en vurdering som viser at det tar hensyn både til helse og miljø. Det inneholder minst mulig helse- og miljøskadelige stoffer. Det bidrar også til mindre farlig avfall, og produseres med minst mulig utslipp av farlige stoffer og klimagasser.

Det finnes over 150 typer rengjøringsmidler med svanemerket til privat bruk, både til hus, bil og båt.

RIKTIG TYPE OG MENGDE

Spesialmidler som for eksempel møbelspray, stekeovnsrens, tepperens og flekkfjerner inneholder ofte flere stoffer som er skadelig for helse og miljø enn tradisjonelle universalmidler for rengjøring. Velg derfor heller universalmidler som håndoppvaskmiddel. For flater som ikke har godt av slike midler, er grønnsåpe ofte et godt alternativ.

Vær gnien på mengde, og bruk ikke mer enn du trenger. Det er lurt å lese

veiledningen på emballasjen når du doserer vaskemiddelet.

Juster også såpedose etter riktig hardhet på vannet. Bløtt vann trenger mindre såpe enn hardt vann. Her på Hedmarken har vi mye kalkgrunn. De som bruker grunnvann har derfor ofte hardt vann. Vannet fra Mjøsa er derimot bløtt. Ringsaker kommune har en fin oversikt over hardhetsgrad på vannet fra de kommunale vannverkene på sine nettsider. Vannet fra Hias sine vannbehandlingsanlegg i Hamar og Stange har hardhetsgrad 1 til 2 °dH.

UNNGÅ DE ANTIBAKTERIELLE

Bruk av antibakterielle produkter i det daglige, kan ødelegge kroppens normale bakterier. Slike stoffer kan føre til bakterier som tåler antibiotika.

og miljø

Fotos: Karine Bogsti

Det bekymrer forskerne og helsemyndighetene fordi vanlige infeksjoner som vi i dag kan behandle med antibiotika, blir farlige fordi antibiotikaen ikke virker lenger.

En undersøkelse fra Folkehelseinstituttet viser at f. eks nanosølv (ørsmå sølvpartikler) kan skade testiklene og hemme fruktbarheten. Nanosølv brukes som antibakterielt stoff i f. eks. sportstøy, sårplaster og kjøleskap.

Når antibakterielle stoffer skylles ut med vaskevannet, havner de i renseanlegg. Her kan de drepe nyttige bakterier og nedsette anleggets funksjon. Videre kan de fortsette ut i Mjøsa og gjøre skade der. Bruk derfor minst mulig antibakterielle vaskemidler og produkter.

Alkohol dreper også bakterier, og bidrar ikke til resistente mikrober på samme måte som mange andre desinfeksjonsmidler.

SJEKK INNHOLDET

Sjekk innholdsfortegnelsen, og om det er forholdsregler og/eller farer knyttet til bruken av produktet (faresymboler og advarselssettinger).

Ikke ha farlige og skadelige stoffer i do eller vask, men lever de på gjenvinningsstasjonen. Det er gratis for husholdninger.

Kjerringråd

Prøvd eddik og bakepulver?

Eddik er naturlig, giftfritt og rimelig i innkjøp i forhold til mange vaskemidler. Den rengjør og tar knekken på mange former for mugg, skitt, kalkbelegg og bakterier takket være sitt høye innhold av syre. Sitron fungerer også som eddik, og lukter friskt. Bakepulver og natron kan og brukes til mye.

Vindu og speil: Eddikvask gjør vindu og speil skinnende blanke.

Fettlag på kjøkken: Vask over benker, kokeplate, kjøleskap, mikro eller kjøkkenvifte med eddikvann.

Fjerne kalkbelegg på bad: Dypp en svamp i eddik, eller spray på veggene. Gni evt. sitron på flekkene. La det sitte noen minutter. Vask av og skylt rent. **OBS!** Ikke ha eddik/sitronsyre på fuger.

Toalettrens: Hell i ca. en halv kopp eddik og skrub. La det gjerne sitte noen timer før du skyllet ned. Litt natron og skrub fjerner belegg.

Vond lukt fra klær/vaskemaskin: Eddik som skyllemiddel tar lukt både fra klær og vaskemaskin, og mykgjør i tillegg klærne. Eddik bevarer også fargen. Kokvask en gang i blant fjerner også lukt fra selve maskinen.

Fjerne vond lukt: Sett en skål med eddik i skapet/rommet det lukter vondt i. Natron tar også lukt.

Såpebelegg i badekar og vask: Tørk over med eddikvann og skrub med natron eller bakepulver.

Grillrist og fastbrente gryter: Ha noen teskjeer bakepulver eller natron og litt vann i gryta/dekk grillrista med blandingen. La det stå noen timer evt. over natta. Skrub rent og skylt.

Rense kaffetrakter/termos: Varmt vann og 1-2 ts bakepulver/natron. La vannet stå noen timer i ekstra skitne termoser. Eddik er best for fjerning av kalkbelegg.

*Hvit 7 % eddik er fin å bruke. Til vanlig rengjøring, bruk halvt om halvt med vann. Test på et lite synlig område om det tåler eddik. **OBS!** Eddik må ikke brukes på marmor, linoleum og voksede overflater.*

Flere miljøtips? Del de gjerne på vår Facebookside www.facebook.com/hiasiks eller send en e-post til post@hias.no

ER DET FARLIG?

- om farlige stoffer i forbrukerprodukter

Lurer du på hva tingene rundt deg inneholder av helse- og miljøfarlige stoffer?

Sjekk ut nettsiden www.erdetfarlig.no

Velkommen tilbake!

Det var mye oppstuss da Justin Bieber besøkte Oslo i vår. Vi fikk også kjendisbesøk på samme tid, men med litt mindre oppstuss.

Foto: Jan Erik Heggelund

Vinteren 2008-2009 slo en stork seg til på deponiet (fyllinga) på Heggvin. Yndlingsplassen var i toppen av en lysmast. Det var tøffe kår for fuglen med ned i 30 minusgrader, men han overlevde, mot alle odds.

Så i slutten av mars i 2009 forlot Sture stork oss. Han ble observert både i Sverige, Jevnaker og Gjøvik-området den våren, og i Gøteborg året etter. Mulig var det også han som ble sett i Rogaland og på et avfallsanlegg i Hordaland sommerhalvåret 2010. Så ble det stille om Sture noen år.

NYTT BESØK

Men tror du ikke, onsdag 17. april i år, landet en fugl like ved maskina til Tom

Rune Rogstad, der han jobbet på deponiet på Heggvin. Storken var tilbake!

Han spankulerte stolt rundt, og holdt en fantastisk oppvisning i luftakrobatikk med sine nær to meter lange vingespenn. Han så ut til å være i god form, og gulpet gladelig i seg ei død rotte og annen snacks han fant.

SAMME STORK?

Var Sture tilbake? Sture ble ikke merket da han var her sist. Storker skifter visstnok fjær, og nebbet vokser hele tiden, så det å ta han på utseendet er vanskelig. Vi synes likevel det er litt rart om en annen stork skulle lande akkurat hos oss. Det var tross alt den første storkeobservasjonen i landet dette året.

Uansett Sture eller ikke, så er vi takknemlig over å ha hatt et så hyggelig besøk igjen! Han var hos oss i 5-6 dager og tiltrakk seg mange fugleinteresserte. Så ble han borte. En stork ble et par dager etter observert på vei mot Lillestrøm.

GASSFELT OPPKALT

Sture har forøvrig fått oppkalt et område etter seg på Heggvin, nemlig Sturefeltet. Det er det området på deponiet hvor vi planlegger å hente ut biogass til enten drivstoff eller strøm.

Foto: Lise Brodal

Tett igjen posen helt før den kastes.

Slik holder du larver og lukt unna

Sommeren står for tur, og vi håper den blir varm og fin. Her er tips på hvordan du kan redusere problemer med lukt og larver i avfallsbeholderen i den varme tida:

- Plasser beholdere i skyggen
- Sørg for at lokket på utebeholderen alltid er igjen. Ikke ha mer i posene enn at du får pakket de helt tett før de has i beholder. Da fjerner du tilgangen til spyfluers matfat. Det er de som legger egg i matavfallet, som siden klekker til hvite larver
- Tørkepapir og servietter kan has i våtorganisk pose, og holder posene tørrere og hele
- Pakk fiskeavfall/rekeskall inn i avispapir før det legges i posen, og oppbevar det gjerne i fryseren inntil avfallet hentes
- Ren og tørr plast lukter lite, og er det som skal i plastsekken
- Hold beholderne rene og tørre. Se video for rengjøring på www.hias.no

Vi selger jord

På gjenvinningsstasjonen i Moelv, Brumunddal, Stange og Heggvin er det mulig å kjøpe jord som er laget av hageavfall og biomasse.

Jorda er laget gjennom et prosjekt hvor vi forsøker å utnytte både hageavfallet vi får inn, og den faste delen som skiller ut av kloakken på renseanlegget bedre. Den faste delen i kloakken varmes opp til 160 grader, slik at den blir steril og kan brukes til plantedyrking. Vi kaller den da biomasse.

Jorda vi selger er basert på både denne biomassen, og kompostert hageavfall. I tillegg er det blandet inn sand og torv for å gi jorda god tekstur. Produksjonen skjer i samarbeid med Mjøsvekst AS.

Jorda selges løst og oppløst på henger for 450 kroner per kubikkmeter. Jorda kalles Hage-Mix, og varedeklarasjon finnes på www.hias.no.

Papir hentet hjemme?

Ønsker du å få hentet papiret hjemme i stedet for å levere det i småsamler eller på gjenvinningsstasjon? Det er mulig å tegne et eget abonnement på det.

I papirbeholderen kan du kaste aviser, ukeblader, tidsskrifter, reklameblader, skrivepapir og konvolutter, telefonkatalog, emballasjekartong (pizza- makaroniesker, eggkartong o.l.). Papiret hentes hver 4. uke etter egen tømmeplan. Det er mulig å få påminning om henting på SMS kvelden før, på samme måte som for ordinær tømning.

I abonnementet inngår egen beholder. Det finnes flere størrelser. Prisen på abonnementet bestemmes ut fra størrelsen på beholderen. For eksempel koster den minste beholderen på 140 liter, 350

kroner i året i Stange, Løten og Hamar. I Ringsaker koster samme størrelsen 655 kroner i år. Prisen er høyere i Ringsaker fordi henting av avfall skjer med lenger avstand til veg. I Ringsaker inngår henting inntil 30 meter fra nærmeste kjørbare veg i renovasjonsgebyret. I de andre kommunene hentes det inntil 3 meter fra offentlig veg.

Det er mulig å betale ekstra for å få hentet beholderen inne på eiendommen (= serviceabonnement). Se www.hias.no for mer info eller ring oss på 62 54 37 00.

Skadet beholder

Har du fått skadet beholder? Ta kontakt med oss. Det tar ca. 2 uker før ny kommer. La skadet beholder stå lett synlig til vi får byttet den.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr.: _____ Poststed: _____

Telefon: _____
(der vi kan nå deg på dagtid)

Svarfrist: 1. august 2013

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERES AV
POSTEN NORGE

Hias IKS
Svarsending 5325
0094 Oslo

Lag egen gjødsel og jord

Har du lyst til å få matavfallet til å bli gulrot, eller kanskje blomster i egen hage? Ved å kompostere får du både gjødsel og kompost å dyrke med. I tillegg er det redusert renovasjonsgebyr til de som er med i ordningen for hjemmekompostering av matavfall.

GRATIS KURS I AUGUST

I august tilbyr vi gratis og uforpliktende kurs i hjemmekompostering. Vi låner også ut svanemerket kompostbeholder i en prøveperiode. Kontakt Hias om hvordan du går fram for å bli med i ordningen med hjemmekompostering av matavfall.

Farlig avfall som dette vil vi ha på gjenvinningsstasjonen

batterier

maling, spraybokser

alt som går på strøm

lyspærer

og ikke i restavfallet. Takk for at du sorterer!*

**Det er det du og våre barn som får gleden av, ved et renere og mer helsegodt miljø*

Åpningstider gjenvinningsstasjonen

Hamar (Stavsberg)

Mandag til torsdag kl. 10 - 19
Fredag kl. 10 - 16
Lørdag kl. 09 - 14

Brumunddal

Mandag, tirsdag, torsdag kl. 13 - 19
Onsdag og fredag kl. 10 - 16

Moelv

Mandag og torsdag kl. 13 - 19
Onsdag kl. 10 - 16

Stange

Mandag, tirsdag, torsdag: kl. 13 - 19
Onsdag og fredag kl. 10 - 16

Løten (Heggvin)

Man, ons, tors, fre kl. 08 - 16
Tirsdag kl. 08 - 19

Spørsmål? Ring oss på telefonnr.
62 54 37 00 hverdager kl. 08 - 15

Få mer informasjon på våre nettsider
www.hias.no

Lik oss gjerne på Facebook, og få info om endringer, tips og råd. Adressen er:

www.facebook.com/hiasiks

Gratis renovasjon i ett år?

Nå har du muligheten til å skaffe deg GRATIS renovasjonsordning for ett år.

Hias IKS inviterer alle sine lesere til å være med på konkurransen. Svar på de 3 spørsmålene, fyll ut kupongen på motsatt side med navn og adresse, og legg svarsendingen i nærmeste postkasse i dag. Vi har betalt portoen for deg.

Vi trekker fire vinnere i hver utgave av avisa (se side 2).

Lykke til !

Svarfrist: 1. august 2013

Hvilken kjendis besøkte oss i vår?

- Justin Bieber
- Jens Stoltenberg
- Sture stork

Hvilken vask er mest miljøvennlig?

- Egne spesialvaskemidler og mye vann
- Svanemerket mikrofiberklut og vaskemiddel som går til alt
- Antibakterielle midler og dosering for hardt vann

Hva er jorda som Hias selger, laget av?

- Husdyrgjødsel, kompostert hageavfall og biomasse
- Kompostert hageavfall, biomasse, torv og sand
- Biomasse, torv og sand